

RĪGAS CUNFTU EMBLĒMU SĀKUMA POSMS: AMATU ZĪMOGU PIEMĒRS (16. GS. – 17. GS. PIRMĀ PUŠE)

JUSTĪNE FIŠERE

Mg. hist., LU Vēstures un filozofijas fakultātes doktorante, Rīgas vēstures un
kuģniecības muzeja krājuma darba speciāliste

E-pasts: fiserejustine@gmail.com

ANOTĀCIJA

Rīgā amatu emblēmas ir konstatējamas jau 16. gadsimtā un lietotas līdz pat cunftu pastāvēšanas beigām 20. gadsimtā. Pētījumā raksturots Rīgas Mazās gildes cunftu emblēmu lietojums sfragistikas materiālā kā kopienai raksturīga tradīcija. Tiek sniegts ieskats emblēmas attēlu skaidrojumā, konstatētas tā izmaiņas atbilstoši sociālpolitisko apstākļu vai ideju maiņai. Analīzei izmantoti trīs laika posmam atbilstoši zīmogu nospiedumi ar amatu emblēmām no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājuma, tie salīdzināti ar jaunākiem zīmogiem un zīmogu nospiedumiem, kā arī citiem Rīgas un vācu pilsētu cunftu inventāra priekšmetiem.

Atslēgvārdi: amatu emblēmas, emblēmas, Rīgas amati, cunftes, amatu inventārs, sfragistika.

IEVADS

Emblēma (grieķu *εμβλήματα*) ir konkrētas idejas viennozīmīgi skaidrojams attēls, kas nav pakļauts interpretācijai (Gornfel'd 1904, 713). Tā ir radniecīga ģerboņiem un simboliem (Lancmanis 2007, 13). Amatu emblēmas Eiropā konstatējamas jau 16. gadsimtā. Rīgas amatniecībā pirmās emblēmas ir sastopamas 16. gadsimta otrajā pusē (Fišere 2020, 30). Cunftes emblēmas lietoja kā amata atpazīšanas zīmes, visā vācu kultūrtelpā tās bija līdzīgas. Emblēmas attēloja uz cunftu inventāra priekšmetiem, tai skaitā arī uz izkārtnēm ērberģī. Piemēram, uz kāda vācu 18. gadsimta vidus ērberģa izkārtnes attēlotas pat desmit amatu (mūrnieku, stiklinieku, miesnieku u. c.)

emblēmas (Keller, Schürer 2013, 70–71). Amatu emblēmas pilsētvidē palīdzēja orientēties gan pilsētniekiem, gan ceļojošajiem zēļiem.

Emblēmu lietojums ir viena no tradīcijām amatnieku kopienās. Tajās ir atspoguļots amata viedoklis par raksturīgāko profesijā, pēc kura amats ir atpazīstams. Attīstoties tehniskajām iespējām un mainoties mākslinieciskajam stilam, vērojamas izmaiņas arī emblēmās.

Reprezentatīvās emblēmas, tai skaitā arī amatu emblēmas, plašāk vēl nav pētītas. Tās ir minētas vairākās publikācijās, aprakstot kādu cunftu inventāra priekšmetu. Līdz šim mākslas vēsturnieki ir pievērsušies alegorisko emblēmu pētniecībai (Grosmane 2004). Reprezentatīvās emblēmas ir radniecīgākas heraldikai, un to pētniecībā izmantojamas heraldikas pētniecības metodes. Latvijas historiogrāfijā heraldikas veidošanos, jēdzienu skaidrojumus un ģerboņa elementus aprakstījis mākslas vēsturnieks un heraldikas speciālists Imants Lancmanis savā grāmatā “Heraldika” (Lancmanis 2007). Sfragistikas materiāla pētniecība mūsdienās ir aktualizējusies, tomēr visbiežāk tiek pētīti politiskās vai reliģiskās varas pārstāvniecības zīmogi un to nospiedumi. Amatniecības sfragistikas materiāls minēts igauņu pētnieces Anu Mendas (*Anu Mänd*) 2010. gada publikācijā Baltijas mākslas vēstures žurnālā, aprakstot un salīdzinot 1500. gada Tallinas zeltkaļu cunftes zīmogu ar Rīgas zeltkaļu cunftes 16. gadsimta pirmā ceturkšņa zīmogu (Mänd 2010). Amatu emblēmu tradīcija līdz šim vēl nav pētīta. Tēma ir svarīga sociālās antropoloģijas jautājumu (amatnieku pašidentifikācijas) izpētei.

Darba mērķis ir raksturot Rīgas Mazās ģildes cunftu emblēmu lietojumu sfragistikas materiālā kā kopienai raksturīgu tradīciju. Pētījumā izmantoti priekšmeti no Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekcijas. No tiem līdz šim publicēti Rīgas zeltkaļu cunftes 16. gadsimta pirmā ceturkšņa zīmogu nospiedumi (VRVMp 9667; VRVMp 14477), savukārt pārējais Rīgas amatu sfragistikas materiāls nav bijis publicēts.

SFRAGISTIKAS MATERIĀLA RAKSTUROJUMS

Pirmās amatnieku cunftes Rīgā tika oficiāli apstiprinātas jau 14. gadsimta otrajā pusē (Fišere 2021, 16), taču cunftu zīmogi lietoti kopš 16. gadsimta (VRVMp 9667). Zīmogu datēšana ir problemātiska. Bieži uz zīmogiem ir minēti gadskaitļi, taču visbiežāk tie norāda uz amata statūtu pieņemšanas vai kādu citu amatam nozīmīgu gadu. Piemēram, uz Rīgas virvju vijēju amata zīmoga, kura centrā attēloti trīs amata instrumenti, bet malās heraldiskie mežoņi, zem emblēmas norādīts gadskaitlis 1546. Apkārt leģenda: DER REP-SCHLEGER * IHR * AMBTS. SIGEL * IN RIGA * – virvju vijēji, viņu amata zīmogs Rīgā (VRVMp 9068). Aplūkojot zīmoga nospieduma attēlu, ir redzams, ka zīmogs nav darināts 1546. gadā. Par to liecina gan burtu šrifts, gan vārdu

rakstība attīstītā vācu valodā (Lele-Rozentāle 2021), gan heraldisko mežoņu mākslinieciskais risinājums. Jāpiebilst, ka heraldiskie mežoņi – *Waldmensch* (Oswald 1984, 445–446) – kopā ar amata darbarikiem tiek attēloti virvju vijēju emblēmās vēl 19. gadsimtā (Dzelme 2020, 283–284). Acīmredzami zīmoga mākslinieciskais un tehniskais izpildījums neatbilst 16. gadsimta vīdum, bet ir daudz jaunāks, iespējams, tas varētu atbilst 19. gadsimtam.

Zīmogs grieza zeltkaļu amata meistari (Leistikow 1996, 303–304). Rīgas zeltkaļu amata šrāgās zīmoga izgatavošana ir viens no pieprasītajiem meistardarbiem. 1542. gada šrāgās noteikts, ka, lai kļūtu par meistar, jāizgatavo četri priekšmeti, no kuriem viens ir zīmogs ar vairogu un bruņucepuri (Stieda, Mettig 1896, 304). Domājams, ka ar to jāsaprot zīmogs ar ģerboņa sagatavi. Pirmajās zeltkaļu amata šrāgās 1360. gadā šāda priekšmeta izgatavošana vēl nav minēta (Stieda, Mettig 1896, 294–297).

Cunftu zīmogi visbiežāk izgatavoti no misiņa. Tā kā Tallinas zeltkaļu cunftes 1500. gada zīmogs darināts no sudraba, iespējams, ka no sudraba varētu būt darināts arī Rīgas zeltkaļu cunftes zīmogs, kas ir senākais zināmais amatu zīmogs Rīgā (Mänd 2010, 122–124). 16.–17. gadsimta amatu zīmogu nospiedumi norāda, ka zīmogu izmēri ir no 2,5 līdz 4,5 cm diametrā.

Mazās ģildes eltermanis Frīdrihs Brunstermanis (*Friedrich Brunstermann*, 1822–1911) 1901. gada Rīgas Mazās ģildes jubilejas izdevumā (Brunstermann 1902), uzskaitot amatu inventāru, ir norādījis desmit misiņa zīmogus, kas piederējuši deviņiem amatiem. Četri no zīmogiem nav datēti, divi datēti ar 17., divi ar 18. un divi ar 19. gadsimtu. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekcijā ir iespējams identificēt vairākus no izdevumā minētajiem amatu zīmogiem, piemēram, kalēju 1752. gada zīmogu, no kura kolekcijā ir saglabāties zīmoga nospiedums (VRVMp 9291). Muzeja sfragistikas kolekcijā esošie zīmogu nospiedumi un zīmogi liecina, ka amatu zīmogu bijis daudz vairāk. Liela daļa šo zīmogu nospiedumu iegūti 19. gadsimta otrajā pusē, kad vēsturnieks un numismāts Antons Buhholcs (*Anton Buchholtz*, 1848–1901) veidojis sfragistikas kolekciju (Hollander 1902, 89–94). Tas ļauj secināt, ka vēl 19. gadsimta beigās šie zīmogi ir bijuši cunftu īpašumā.

Par konkrētu skaitu, cik šī laika posma zīmogu un zīmogu nospiedumu ir saglabāties, konkrētu ziņu nav. Iespējams, skrupulozāk izpētot sfragistikas kolekciju un apzinot arī citas krātuves, piemēram, Latvijas Valsts vēstures arhīvu, varētu identificēt un atributēt vairāk 16. gs. – 17. gs. pirmās puses zīmogu un to nospiedumu.

RELIĢISKIE TĒLI AMATU EMBLĒMĀS

Viduslaikos katram amatam bija savs svētais aizbildnis, piemēram, kurpniekiem – Krispins (*Crispin*) un Krispiāns (*Crispinian*), stikliniekiem – Svētais

1. attēls. Rīgas zeltkaļu
amata zīmoga nospiedums.
16. gadsimta pirmais ceturksnis.
RVKM, inv. Nr. VRVMp 14477
(fotografējusi A. Meirāne)

Figure 1. Imprint of the seal of
the Riga goldsmith craft. The first
quarter of the 16th century.
RVKM, inv. No. VRVMp 14477
(photography by A. Meirāne)

Lūka (*Loukás*), mūrniekiem – Reinholds un Stefans (*Reinhold, Stephan*) (Fišere 2020, 23–24, 64). Amatnieki ne tikai vērsās pēc palīdzības pie svētā un veica reliģiskos rituālus, bet arī identificējās ar attiecīgā amata aizbildņa tēlu. Svētais aizbildnis daļēji bija arī amata atpazīšanas zīme. Piemēram, zeltkaļu amata aizbildnis ne tikai Rīgā, bet visā Svētās Romas impērijas teritorijā bija Svētais Eligijs (*Eligius*), kurš bija pazīstams kā izcils zeltkalis, Nojonas (*Noyon*) un Turnas (*Tournai*) bīskaps (Vogel 1926, 593–596). Zeltkaļu amatam Rīgā bija vairāki Svētā Eligija altāri un vikārija (Bruiningk 1904, 400).

Par pirmo zināmo Rīgas cunftu zīmogu tiek uzskatīts zeltkaļu amata 16. gadsimta pirmā ceturkšņa zīmogs, kurš saglabājies zīmoga nospieduma veidā (VRVMp 9667) (1. att.).

Rīgas zeltkaļu zīmogs ir vairākkārt pētīts un pieejams vairākās publikācijās. F. Brunstermaņa Rīgas Mazās ģildes jubilejas izdevumā zeltkaļu cunftes zīmogs nav minēts, jo 17. gadsimtā zeltkaļi bija piederīgi tā sauktajiem brīvajiem māksliniekiem un cunfti no Mazās ģildes iekļāva Lielās ģildes sastāvā (Dzelme 2000, 342).

Līdz mūsdienām ir saglabājušies divi zeltkaļu cunftes 16. gadsimta pirmā ceturkšņa zīmoga nospiedumi – viens sarkanā (VRVMp 9667) un viens melnā lakā (VRVMp 14477). Zīmoga centrā Svētā Eligija figūra 3/4 pagriezienā, bīskapa tērpā ar seju pretskatā, to apņem brīvi kritoša lente, uz kuras ar gotiskā minuskula burtiem rakstīta leģenda: SIGILLUM OFFICII AURIFABRORUM CIVITATIS RIGE – Rīgas pilsētas zeltkaļu amata zīmogs (VRVMp 9667).

Kā zināms, reformācijas laikā svēto kulta tika noliegts un kulta priekšmeti iznīcināti (Strenga 2017, 141–143). Tomēr tās personas, kas minētas Jaunajā Derībā, tika saglabātas līdz 20. gadsimtam – Lielā ģilde savās emblēmās un nosaukumā saglabāja Jaunavu Mariju, Mazā ģilde – Jāni Kristītāju. Savukārt zeltkaļi kā amata atpazīšanas zīmi līdz pat 20. gadsimtam ir saglabājuši

Svētā Eligija tēlu, atsakoties no tā sakrālās nozīmes. 19. gadsimta beigās darinātajam jaunajam zeltkaļu zīmogam centrā attēlota Svētā Eligija figūra brīvi krītošā, plastiskā tērpā pagriezienā pa labi. Apkārt leģenda: SIGILL MINUS COMMUNIT AURIFABR RIGENSIS (VRVMp 9286). Šāds Eligija attēlojums amata emblēmās ir sastopams arī citos amata inventāra priekšmetos, piemēram, uz 1910. gadā zeltkaļu cunftē uzņemtā jaunā meistara Martīna Štages (*Martin Stagge*) piekariņa (Dzelme 2000, 330–331). Vēl līdz 1936. gadam abi amata zīmogi ir minēti amata inventāra sarakstā (Dzelme 2000, 332). Diemžēl mūsdienās zīmogu atrašanās vieta nav zināma.

Pēc reformācijas, cunftēm veidojot savas amatu emblēmas, tās visbiežāk attēlo amata darbarīkus vai ražotās preces. Tomēr ir vairākas cunftes, kuru emblēmās tiek ietverti reliģiskie elementi. Rīgas Mazās ģildes stiklinieku cunftes svētais aizbildnis, kā iepriekš minēts, ir Svētais Lūka. Lai gan visbiežāk stiklinieku cunftes emblēmās attēlots eņģeļa tēls (arī 17. gadsimta otrās puses / 18. gadsimta zīmoga nospiedumā (VRVMp 15612_9)), ir zināmi vairāki cunftu inventāra priekšmeti, kuros vēl pēc reformācijas attēlots Svētā Lūkas atribūts vērsis, piemēram, figūras veidā uz 1671. gada stiklinieku cunftes pokāla vāka (VRVM 443). Savukārt miesnieku cunftes emblēmās bieži attēlots Dieva Jērs – Jēzus Kristus simbols. Piemēram, 18. gadsimta ceturktā ceturkšņa Rīgas miesnieku cunftes zeļļu pokāla piekariņa centrā attēlotās emblēmas centrā ir vērsa galva, zem tās divi krustoti cirvi, savukārt starp vērsa ragiem *Agnus Dei* – Dieva Jēra simbols (Vilīte 1991, 153). Dieva Jērs attēlots arī Jelgavas miesnieku cunftes kausa piekariņos (Vilīte 1991, 259–261) un Liepājas miesnieku cunftes 1788. gadā izgatavotajā pokāla piekariņā (Vilīte 1991, 329). Reliģiskie tēli tiešā vai simboliskā attēlojumā amatu emblēmās ir konstatējami vien atsevišķos gadījumos.

Sfragistikas materiālā attēlotajās amatu emblēmās reliģiskie motīvi ir salīdzinoši reta parādība, tomēr ir vairāki gadījumi, kuros reliģiskie motīvi ir sastopami. Dažādās variācijās amatu emblēmās tie lietoti līdz pat 20. gadsimta sākumam.

AMATNIEKU DARBARĪKI UN DARINĀJUMI AMATU EMBLĒMĀS

Līdzīgi kā citviet vācu kultūrtelpā, arī Rīgā pēc reformācijas cunftu emblēmās visbiežāk tika attēloti amata darbarīki vai amatnieku ražotie izstrādājumi. Piemēram, Braunšveigas kalēju amata emblēma, kas attēlota uz kāda ūdens trauka (Keller, Schürer 2013, 187), novietota uz heraldiskā vairoga, kas ar diviem krustotiem amata darbarīkiem veido četrdaļītu vairoga dalījumu (Lancmanis 2007, 90). Katrā vairoga segmentā ir attēlots kāds

2. attēls. Rīgas atslēdznieku amata zīmoga nospiedums. RVKM, inv. Nr. VRVMp 9301 (fotografējusi A. Meirāne)

Figure 2. Imprint of the seal of the Riga locksmiths craft. RVKM, inv. No. VRVMp 9301 (photography by A. Meirāne)

no amata darinātiem priekšmetiem – pakavs, knaibles u. c. Salīdzinot ar Rīgas 1762. gada kalēju cunftes zīmogu, ir redzama abu emblēmu līdzība. Rīgas kalēju cunftes zīmoga (VRVMp 9291) attēlam nav izmantota klasiskā vairoga forma, bet gan zīmogam piemērotākais aplis. Aplša centrā krustotās divas diagonālās līnijas sadala laukumu heraldiskajā šķērsām četrdaļītajā dalījumā (Lancmanis 2007, 90). Tāpat kā Braunšveigas kalēju cunftes emblēmā, arī Rīgas kalēju cunftes zīmogā attēloti priekšmeti, kurus izgatavo kalēju cunftē (pakavs, knaibles) (VRVMp 9291).

Salīdzinot ar zeltkaļiem, kuru zīmogs tiek datēts ar 16. gadsimta pirmo ceturksni, citu Rīgas amatu zīmogi konstatējami, sākot ar 16. gadsimta otro pusi. Piemēram, atslēdznieku, piešu kalēju, stobru kalēju un pulksteņu taisītāju apvienotās cunftes 1593. gada šrāgās minēts amata zīmogs, kas glabāties amata lādē (Stieda, Mettig 1896, 454).

Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekcijā ir apvienotās atslēdznieku, piešu kalēju, stobru kalēju un pulksteņu taisītāju cunftes zīmoga nospiedums sarkanā vaskā (2. att.).

Zīmoga centrā attēlota četru apvienoto amatu emblēma: stobru kalējus reprezentē šaujamierocis, pulksteņu taisītājus – zobrats, piešu kalējus – piešis, atslēdzniekus – piekaramā atslēga. Zīmoga centrā ir šķērskrustotas atslēgas – mazais Rīgas ģerbonis, kas it kā norāda uz cunftes piederību pilsētai. Tas ir vienīgais amata zīmogs, kurā tiek ietverts arī pilsētas ģerbonis, kas, iespējams, norāda uz ekskluzīviem pilsētas pasūtījumiem un tiešāku pakļautību Rīgas rātei. Apkārt leģenda: DER * SLOSSER * SEGEL * IN * RIGE * – Rīgas atslēdznieku zīmogs. Leģendu ietver stilizēts lauru lapu vainags, ko veido divas daļas, kas savienotas augšā un apakšā (VRVMp 9301). Pagaidām zīmoga nospiedums nav datējams, tam būtu nepieciešama padziļinātāka rakstīto un lietisko avotu izpēte. Pēc vārdu rakstības ir redzams, ka tie rakstīti vēl pārejas posmā (no viduslejasvācu valodas uz augšvācu valodu) vācu valodā (Lele-Rozentāle 2021).

3. attēls. Rīgas grāmatzīmētāju amata zīmoga nospiedums. RVKM, inv. Nr. VRVMp 15612_17 (fotografējusi A. Meirāne)

Figure 3. Imprint of the seal of the Riga bookbinder craft. RVKM, inv. No. VRVMp 15612_17 (photography by A. Meirāne)

Cunftes kā profesionālas amatnieku brālības visbiežāk uz savām amatu emblēmām ir attēlojušas darbarīkus vai amata darinājumus. Emblēmās darbarīki vai darinājumi attēloti gan kā vairāku priekšmetu kompozīcijas, gan kā viens amatam raksturīgākais objekts.

EMBLĒMAS 17. GADSIMTA PIRMĀS PUSES AMATU ZĪMOGU PIEMĒROS

Aplūkojot Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekciju, tika identificēti divi zīmogu nospiedumi, kuri atbilda 17. gadsimta pirmās puses zīmogu pazīmēm. Tie bija Rīgas grāmatzīmētāju un miesnieku cunftu zīmogu nospiedumi.

Rīgas grāmatzīmētāju amata šrāgas pilsētas rātē apstiprinātas 1630. gadā (Brunstermann 1902, 303). Grāmatu spiedi reizē ar iekārtu burtstabiņu liešanai 15. gadsimta 40. gados izgudroja Johans Gūtensbergs (*Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg*, 1394–1468) (Jēkabsone 1993, 6). Grāmatzīmētāju amata vecākais zīmoga nospiedums Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekcijā ir datējams ar 17. gadsimta pirmo pusi (3. att.).

Zīmoga centrā ir attēlota emblēma – grāmatu spiede ar grāmatu. Apkārt leģenda: DER . BVCHBINDER . AMPTS . SIEGEL . IN . RIG. – Rīgas grāmatzīmētāju amata zīmogs (VRVMp 15612_17). 16. gadsimta vācu zemju mākslinieka Josta Ammaņa (*Jost Amman*, 1539–1591) gravīru sērijā, kurā attēloti amatnieki, viens sižets veltīts arī grāmatzīmētāju amatam (Amman, Sachs 1568). Tajā redzama grāmatzīmētāju darbnīca, kurā norisinās grāmatas iesiešanas process un attēlota 16. gadsimtā lietotā grāmatspiede. Līdzīga spiede attēlota Rīgas grāmatzīmētāju emblēmā. Emblēma uz senākā Rīgas grāmatzīmētāju amata zīmoga (VRVMp 15612_17) ir vienkārša un lakoniska.

4. attēls. Rīgas grāmatzējēju amata zīmoga nospiedums. RVKM, inv. Nr. VRVMp 9701 (fotografējusi A. Meirāne)

Figure 4. Imprint of the seal of the Riga bookbinder craft. RVKM, inv. No. VRVMp 9701 (photography by A. Meirāne)

Minētā zīmoga attēlu iespējams salīdzināt ar vēlāka laika, iespējams, 18. gadsimta, zīmogu (VRVMp 9701) (4. att.).

Arī šī zīmoga centrā ir grāmatspiede, un tajā ievietota grāmata. Virs tās vēl viena grāmata, kuras centrālais apkalums ir heraldiskā lilija (Arsen'ev 2001, 236–237). Apkārt leģenda: RIGISCHES BUCH BINDER AMBT SIEGEL – Rīgas grāmatzējēju amata zīmogs. Leģendas sākums un beigas atdalīti ar reljefu sešstaru zvaigzni. 19. gadsimta otrajā pusē, komplektējot sfragistikas kolekciju, zīmoga nospiedums kļūdaini datēts ar 1630. gadu, kad tika apstiprinātas amata šrāgas. Iespējams, neilgi pēc amata šrāgu leģitīmas apstiprināšanas rātē pasūtīja arī zīmogu. Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja sfragistikas kolekcijā ir arī šī jaunākā zīmoga nospieduma misiņa zīmogs ar koka rokturi (VRVM 115910). Zīmogs minēts arī Rīgas grāmatzējēju inventāra uzskaitījumā (Katalog 1887, 11).

Aplūkojot abus zīmogu nospiedumus, redzamas atšķirības gan šriftā, gan vārdu rakstībā. Emblēmās vērojama grāmatzējēju darbarīku attīstība. Spiedes darba princips nav mainījies, bet pati spiede ir tehniski attīstījusies un pats attēls izstrādāts precīzāks. Meistars attēlojis iekārtu tādu, kāda tā ir bijusi attiecīgajā zīmoga izgatavošanas laikā.

Miesnieku cunftes zīmogs 19. gadsimta otrajā pusē datēts ar 1642. gadu pēc norādītā gadskaitļa zīmoga leģendā (5. att.).

Analizējot emblēmas māksliniecisko izpildījumu, šriftu un vārdu rakstību, iespējams, zīmogs varētu atbilst šim datējumam. Zīmoga centrā amata emblēma, kas ievietota heraldiskajā četrdaļītajā spāņu tipa vairogā (Lancmanis 2007, 82). Labās puses augšējā segmentā attēlots vērsis, apakšējā divi krustoti dūci. Kreisās puses augšējā segmentā – divi krustoti cirvji, apakšējā – auns. Vairogu tur heraldiskie mežoņi. Apkārt leģenda: SIGILLVM DES KNOCHENHOUWER IN RIGA . 1642 * – Rīgas miesnieku zīmogs (VRVMp 15091).

Miesnieku cunftes zīmoga attēlotajā emblēmā aunam, iespējams, ir ambivalenta nozīme. Kā iepriekš minēts, miesnieku cunftes emblēmās bieži

5. attēls. Rīgas miesnieku amata zīmoga nospiedums.
RVKM, inv. Nr. VRVMp 15091
(fotografējusi A. Meirāne)

Figure 5. Imprint of the seal
of the Riga butchers craft.
RVKM, inv. No. VRVMp 15091
(photography by A. Meirāne)

tiek attēlots *Agnus Dei* – Dieva Jērs, taču šajā gadījumā attēlā skaidri ir redzami ragi, kas liecina par to, ka tas ir auns, nevis jērs. Iespējams, ka auna attēls netieši ietver cunftei aktuālo Dieva Jēra simbolisko nozīmi. Vairākos gadījumos miesnieku cunftes emblēmā tiek attēlota tikai vērša galva un amatam raksturīgie darbarīki – cirvji vai dunči. Piemēram, jau minētajā vācu ērberģa izkārtņē ar amatu emblēmām attēlota 18. gadsimta miesnieku cunftes emblēma, kur kronēta heraldiskā vairoga centrā ir attēlota stilizēta vērša galva un zem tās cirvis (Keller, Schürer 2013, 70–71). Arī Ventspils 1778. gada miesnieku cunftes pokāla piekariņā attēlota kronēta vērša galva un tai labajā pusē paralēli duncis ar asmeni, pavērstu uz augšu (Vilīte 1991, 336). Savukārt emblēmā uz Kuldīgas miesnieku cunftes kausa ir divi šķērskrustoti cirvji, uz tiem centrā stilizēta vērša galva (Vilīte 1991, 394).

Iespējams, padziļinātāka rakstīto avotu izpēte ļautu noteikt precīzāku šo priekšmetu datējumu. 17. gadsimta sākumā sfragistikas materiālam ir raksturīga vienkāršība, bez mākslinieciskiem elementiem. Aplūkojot amata emblēmu piemērus Rīgas amatu emblēmu veidošanās sākumposmā, ir redzams, ka attēli ir reālistiski. Amatu emblēmas pēc to būtības ir kā kopienas identitātes zīmes. Jaunākos laikos tās mākslinieciskais izpildījums variējas.

SECINĀJUMI

Emblēmu sākotnējais mērķis bija informatīvs, bet vēsturisko procesu ietekmē tās pakāpeniski kļūst par dekoratīvu elementu. Amatu emblēmu uzplaukums vērojams 18. gadsimtā, kad tās tiek plaši lietotas kausos, pokālos, piekariņos u. c., tai skaitā arī amatu zīmogos.

Zīmogus gatavojuši Rīgas zeltkaļu cunftes meistari. Prasība 1542. gada zeltkaļu šrāgās meistardarbā izstrādāt zīmogu ar vairogu un ķiveri norāda

uz zīmogu pieprasījuma pieaugumu Rīgā, jo meistardarbos parasti bija jāpārādā prasme izgatavot attiecīgajā laikā pieprasītākās lietas. Pieaugot cunftu dokumentācijai, rodas nepieciešamība pēc cunftes zīmoga, kas apliecinātu dokumenta leģitimitāti.

Galvenokārt cunftu emblēmās tika attēloti raksturīgākie amata darbarīki un ražotās preces. Emblēmās attēlotie priekšmeti atbilst tajā laikā lietotajiem priekšmetiem. Salīdzinot ar amatu emblēmām, kas izveidotas jaunākos laikos, nereti iespējams redzēt priekšmetu tehnisko attīstību. Laikā pēc reformācijas vēl aizvien dažu amatu emblēmās vērojami attēli, kas atsaucas uz svēto kultu.

Cunftu emblēmas Rīgā veidojušās pēc vienotiem principiem kā citviet vācu kultūrtelpā. To veicinājusi gan meistaruru iecelšana Rīgā, gan zeļļu ceļojumi. Neskatoties uz ģeogrāfisko telpu, amatu emblēmas ir viens no piemēriem, kas pierāda amatnieku kopienas vienotību. Salīdzinot Rīgas cunftu emblēmas ar citām vācu zemju emblēmām, attēlu izvēlē atšķirības ir nelielas. Amatu emblēmas ir viena no amatnieku kopienas tradīcijām.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

AVOTI

LIETISKIE AVOTI

Zīmogi un zīmogu nospiedumi, 16. gs. 1. ceturksnis – 19. gs. beigas. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, inventāra numuri: VRVMp 9291; VRVMp 9068; VRVMp 9667; VRVMp 14477; VRVMp 9286; VRVMp 15612.9; VRVMp 9291; VRVMp 9301; VRVMp 15612.17; VRVMp 9701; VRVM 115910; VRVMp 15091.

Stiklinieku cunftes pokāla vāks, 1671. g. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, inv. nr. VRVM 443.

RAKSTĪTIE AVOTI

Stieda, W., Mettig, C., 1896. *Schragen der Gilden und Aemter der Stadt Riga bis 1621*. Rīga: Buchdruckerei von W. F. Häcker.

LITERATŪRA

Amman, J., Sachs, H., 1568. Der Buchbinder. Pieejams: <https://berufe-dieser-welt.de/die-buchbinder/> (skatīts 17.12.2021.).

Arsen'ev, Ju., V., 2001. *Geral'dika, lektii, chitannye v Moskovskom Arheologicheskom institute v 1907–1908 godu*. Moskva: Terra – Knizhny klub.

Bruiningk, H., 1904. Messe und kanonisches Stundengebet nach dem Brauche der Rigaschen Kirche im späteren Mittelalter. *Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands, herausgegeben von der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands*, Bd. 19. Rīga: Nicolai Kymmels Buchhandlung.

Brunstermann, F., 1902. *Die Geschichte der Kleinen oder St. Johannis Gilde in Wort und Bild* (zum Jubiläumsjahr 1901). Rīga: Alexander Stahl.

- Dzelme, I., 2000. Gredzens ar svēto Eligiju. *Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. 2. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 329–333.
- Dzelme, I., 2000. Rīgas Sv. Jāņa ģildes kauss ar vāku. *Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. 2. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 338–343.
- Dzelme, I., 2020. Rīgas virvju vijēju zeļļu 18. gadsimta sudraba inventārs. *Senā Rīga. Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*. 10. Rīga: Zinātne, 279–293.
- Fišere, J., 2020. Rīgas Mazās ģildes cunftu tradīciju dinamika, 14. gadsimta otrā puse līdz 16. gadsimta beigās. *Maģistra darbs*. LU VFF Vēstures un arheoloģijas nodaļa.
- Fišere, J., 2021. Rīgas Mazās ģildes cunftu pārkāpumu un sodu antropoloģija, 14. gadsimta otrā puse – 17. gadsimta sākums: šrāgu tekstu piemērs. *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi VI. Starpdisciplināri pētījumi Latvijas vēsturē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 15–27.
- Gornfel'd, A., 1904. Emblema. *Enciklopedičeskii slovar' Brokgauza i Efrona*. 40 A. Sanktpeterburg, 713.
- Grosmāne, E., 2004. Emblemātika un emblēmu fenomens Latvijas 17. un 18. gadsimta mākslā. *Mākslas Vēsture un Teorija*, 3, 5–16.
- Hollander, B. A., 1902. Dr. Anton Buchholtz. *Rigascher Almanach für das Jahr 1902*. Rīga: W. F. Bäcker, 89–94.
- Jēkabsons, R. A., 1993. Incunabula Bibliothecae Rīgensis. *Katalogs*. Rīga: Zinātne.
- Katalog der gewerbgeschichtlichen Ausstellung: veranstaltet von der St. Johannisgilde in Riga*. Rīga, 1887.
- Lancmanis, I., 2007. *Heraldika*. Rīga: Neputns.
- Leistikow, A., 1996. *Baltisches Silber*. Lüneburg.
- Lele-Rozentāle, D., 2021. Viduslejasvācu valoda. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirkliis/57636-viduslejasv%C4%81cu-valoda> (skatīts 12.11.2021.).
- Mänd, A., 2010. On Two Medieval Seal Matrices and the Guild Seals from Tallinn. *Baltic Journal of Art History, Spring 2010. Villem Raam 100*, 117–138.
- Oswald, G., 1984. *Lexikon der Heraldik*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut Leipzig.
- Schindler, T., Keller, A., Schürer, R., Hg., 2013. *Zünftig! Geheimnisvolles Handwerk 1500–1800*. Nürnberg.
- Strenga, G., 2017. Faith, Politics, Languages and Books. The Reformation in Riga (1521–1525). *Luters. Pagriezīens*. Rīga, 138–157. Pieejams: https://www.academia.edu/35391438/Faith_Politics_Languages_and_Books_The_Reformationin_Riga_1521_1525_ (skatīts 15.12.2021.).
- Vilīte, V. (sast.), 1991. *Sudrabs Latvijas lietīšķajā mākslā 5.–20. gadsimtā. Izstāde Rundāles pili. Katalogs*. 1. daļa. Rīga: Avots.
- Vogel, M., 1926. Lebensbeschreibungen der Heiligen Gottes auf alle Tage des Jahres. *Jubiläums Ausgabe. 100 verbesserte und vermehrte Auflage. Band 2: Juli bis Dezember*. München-Regensburg: F. A. Weber.

THE BEGINNING OF THE RIGA ZÜNFT EMBLEM: EXAMPLE OF CRAFT SEALS, THE 16TH CENTURY – THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY

JUSTĪNE FIŠERE

Mg. hist., PhD student at the Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, museum collection work specialist at the Museum of the History of Riga and Navigation

E-pasts: fiserejustine@gmail.com

ABSTRACT

In Riga, craft emblems can be traced back to the 16th century and were used until the end of the *Zünfte* (crafts guilds) existence in the 20th century. The research characterizes use of Riga Small Guild craft emblems in sphragistics material as a community characteristic tradition. An insight into explanation of images of the emblem is provided, identifying its transformations according to the change in socio-political conditions or ideas. Three seal imprints with emblems of the Museum of the History of Riga and Navigation collection, which correspond to this period, were used for the analysis – compared with newer stamps and stamp imprints, as well as other items of Riga and German city *Zünfte* inventory.

Keywords: crafts emblems, emblems, crafts of Riga, *Zunft*, crafts inventory, sphragistics.

SUMMARY

In Riga, the emblem of crafts can be ascertained from the second half of the 16th century and was used until the end of the *Ziünfte* existence in the 20th century. The emblems are depicted on the items of the inventory of crafts – on various types of cups, goblets, pendants, also including sphragistics – in seals and their imprints.

Zunft emblems are formed by the interaction of heraldry and classical emblematics, and they had representative functions. The emblems of the European craft fraternities, including Riga, were used as crafts recognition marks. The emblems on the signs in the urban environment helped both the locals and the traveling journeymen to orientate.

One type of the items in the *Ziünfte* inventory, whereby it is possible to establish examples of *Zunft* emblems in the early stages of their formation, are seals or sphragistics material. Unfortunately, the *Zunft* seals dating back

to the period relevant to the current research had not survived, whereas in the second half of the 19th century, when history researcher Anton Buhholz created the collection of sphragistics, it was found that the imprints of these seals had survived.

The seals were made in Riga by local goldsmiths. This is also confirmed by the goldsmiths' *Schragen*, which mentions making seals as masterpiece. The requirement to make a seal with a shield and a helmet as a masterpiece was mentioned for the first time in the goldsmith's *Schragen* of 1542. Such a requirement indicates an increase in the demand for seals in Riga. *Zunft* masterpieces were demonstration of ability to make the most requested items at the time.

The *Zünfte* emblems depict the most typical tools which were used in the crafts and the typical goods which were produced. The items shown on the emblems correspond to the items used at that time. Likewise, religious motifs can be found in the emblems of several crafts. Even after the Reformation, there are images in the emblems of the craft that refer to the cult of the Saints.